

A 16–17. századi Sopron mindennapjai egy politikusi önéletrajz tükrében

Tóth Gergely (s.a.r.): Lackner Kristófnak, mindkét jog doktorának rövid életrajza / Vitae Christophori Lackner I. U. D. Hominis, brevis consignatio

(Sopron Város Történeti Forrásai, C sorozat, 5. kötet / Quellen zur Geschichte der Stadt Ödenburg Reihe C, Band 5.)

Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára / Ödenburger Archiv des Komitats Győr-Moson-Sopron, Sopron, 2008. 219 oldal.

Lackner Kristóf Sopron történetének legkiemelkedőbb személyiségei közé tartozik, aki Lackner Ádám ötvösmester gyermekeként látta meg a napvilágot a városban, 1571. november 18-án. Iskoláit is itt kezdte meg, majd a térség egyik fontos evangélikus centrumának számító Csepregen folytatta, ahol Nicolaus Gabelmann is tanította. Rövid időre felfüggesztette morvaországi tanulmányait, másfél évig (1588–1589) unokabátyjához csatlakozva Kassán katonaként szolgált, majd kitanulta atyja mesterségét, az aranyművességet. E rövid kitérő után, Gabelmann követve a gráci evangélikus gimnáziumban tanult tovább, majd a páduai egyetemre iratkozott be, ahol 1595 szeptemberében jogi doktorrá avatták. Sopronba visszatérve szinte rögtön a város politikai életének aktív szereplőjévé vált. Tanácstaggyá választása után (1599) hivataltársaival számos követségben járt Pozsonyban, Bécsben, Prágában, ahol kereskedelmi, vallási, és a város kiváltságaival kapcsolatos kérdésekben járt el. Folyamatos szenátorsága mellett 1602 és 1604, valamint 1608 és 1610 között városbíróvá is választották. 1613-tól szinte haláláig (1631. december 31.) többször is elnyerte Sopron Szabad Királyi Város polgármesteri címét (1613 és 1619, 1621 és 1625, valamint 1629 és 1631 között). Nevéhez és tevékenységéhez köthető az is, hogy városvezetése idején két alkalommal (1622 és 1625) is Sopron adott helyt a magyar rendi gyűlés üléseinek.

Lackner nem csak a város irányításából, hanem a védelméből is kivette a részét. 1605-ben Sopront Bocskai dunántúli hadai ostrom alá fogták, s a június 6-i roham visszaverésében Lackner maga is részt vett. A politikai szerepvállalás mellett Lacknernek az irodalom és a tudomány ápolására is maradt ideje és ereje. Fennmaradt művei mellett ennek talán a legjobb bizonyítéka az, hogy 1604-ben megalapította a Soproni Tudós Társaságot, amely mintegy hetven évig működött.

Udvarhúságát, politikai tevékenységeit nem csupán városa közössége ismerte el magas tisztségekbe való emelésével, és újraválasztásaival: 1600-ban armálisért folyamodott II. Rudolffhoz, s a nemesi levelet Pethe Márton győri püspök köz-

benjárására meg is kapta. Húsz esztendővel később pedig a soproni országgyűlésen II. Ferdinándtól a palotagrófi címet is elnyerte.

Rendkívüli személyiségéről és meghatározó szerepéről a várospolitikában a 17. század óta kisebb könyvtárnyi irodalom íródott, illetve gyűlt össze; ez 2008-ban tovább bővült Lackner önéletrajzi munkájának, a *Vitának* közreadásával. A szöveget gondozó és fordító, valamint a jegyzeteket, a bevezető tanulmányt, és a mutatókat készítő Tóth Gergely elsőként betekintést enged a kézirat fellelésének folyamatába. Bél Mátyás *Sopron vármegye leírása* című művében többször is említést tesz egy bizonyos Lackner-önéletrajzról, amelyet, közlése szerint, Lackner saját kezűleg foglalt írásba. A címét is megadja: *Vitae Christophori Lackneri, I. U. D. hominis, brevis consignatio*. A kézirat átírtos formában több mint két évszázadig Bél Mátyás hagyatékában lappangott anélkül, hogy bárki is felfigyelt volna rá.

A mű kapcsán elsőként mindenképpen tisztázásra szorult a szerzőség megállapítása, mivel első látásra egy kései életrajz benyomását kelti: a cím nem sejteti, hogy önéletrajzról lenne szó, néhány részletet leszámítva egyes szám harmadik személyben íródott, és egy 18. századi másolati példányban maradt fenn. Tóth Gergely a kézirat négy olyan sajátosságára hívja fel a figyelmet, amely egyértelműen bizonyítja, hogy a *Vita* esetében különleges életrajzról van szó. Egyrészt megállapítja, hogy hat alkalommal a szerző „kiesik a szerepéből”, azaz átvált egyes szám első személybe. Ez, feltételezi a tanulmány szerzője, teljességgel elképzelhető, ha valaki a külső szemlélő szemszögéből ír magáról. Ezek a váltások ráadásul életének egy-egy izgalmas epizódjánál történnek meg. Másrészt a *Vita* nyelvezete, stílusa, fordulatai tökéletes összhangban vannak Lackner egyéb nyomtatott, vagy kéziratban fennmaradt, latin nyelvű írásaival. Harmadrészt a mű rengeteg olyan apró, „intim” részletet tartalmaz Lackner életéről, amelyet más ember vélhetőleg nem tudhatott. Negyedrész Tóth Gergely hangsúlyozza, hogy a leírtakat a szerzője mindig igyekszik bizonyítékokkal alátámasztani, kézfelfogható dolgokkal, tanúkkal bizonyítani. Ilyenek például Lackner ötvös korában készített munkái, amelyeket, mint ahogy a kéziratban olvasható, Lackner házában meg lehetett tekinteni.

A bevezető tanulmány szerzője nagy hangsúlyt fektet arra, hogy bemutassa a *Vita* keletkezésének történetét, valamint hogy megállapítsa „műfaját” és szerkezetét. Feltételezése szerint az 1613-ig, azaz első polgármesterré választásáig tartó rész egyhuzamban készült, hiszen ez mindvégig retrospektív jellegű. Ezt a szakaszt zárja le a legmagasabb városi funkcióba történt megválasztásának lejegyzése. Az 1613-as év papírra vetése után a *Vita* jellege megváltozik. A polgármesterré választását követően Lackner már nem visszatekintést készít, hanem folyamatosan, napló- vagy annales-szerűen ír egészen 1618-ig, amikor is a mű befejeződik.

Tóth Gergely tisztázza azt is, hogy miért egyes szám harmadik személyben íródott a *Vita*, s egyáltalán mi készítette szerzőjét a megírására. Véleménye szerint a mű megírásához az ötletet egy 1611-ben, Lackner által előadott és írásba foglalt gyászbeszéd, vagy emlékbeszéd adhatta, amelyet a Soproni Nemes Tudósok Társasága előtt mondott el, az egyik tag, Bucher János halála alkalmából.

A bevezető tanulmány szerzőjének feltételezése szerint a két írás között fellelhető hasonlóság tehát nem írható a véletlen számlájára. Valószínűsíti, hogy polgármesterré történő megválasztása után Lackner úgy döntött, számvetést készít eddigi életéről a Bucher-beszéd stílusában. Tóth Gergely mindezek alapján megállapítja, hogy a *Vita* a szerző szándéka szerint egy emlékbeszédhez készített életrajzi adatgyűjtés, ami azonban a mű szubjektivitása, intimitása miatt önéletrajznak tekinthető. A műfaji meghatározás azonban tovább árnyalható, hiszen az írás néhol az emlékirat vonásait viseli magán (a Bocskai-felkelés eseményeire, és az akkor betöltött, saját szerepére való visszaemlékezés), az 1613 és 1618 közötti rész pedig a városi krónikákhoz hasonlít.

1618 után Lackner nem írta tovább a művet. Tóth Gergely két érveléssel is szolgál ennek megmagyarázására. Úgy véli, hogy egyrészt 1619 Szent György napján a város polgárai nem őt választották polgármesternek, így a *Vitában* 1613 óta követett előadásmód – a hivatal ragyogó eredményeinek felsorolása – már nem folytatódhatott tovább. Másrészt 1619. november 30-án Sopron meghódolt Bethlen Gábor erdélyi fejedelem előtt, és beengedte falai közé katonáit. Ezzel a város hűtlenné vált az uralkodóhoz, s ez a magyar koronáról és a királyi felségről műveket író, királyhűségét állandóan hangsúlyozó Lackner számára komoly lelki vívódást okozhatott. Mindemellett a város őt küldte Bethlen beszercebányai gyűlésére, vagyis elvei ellenére kellett cselekednie. Tóth Gergely ezért azt feltételezi, hogy ezekről a viharos esztendőkről és saját kétes szerepvállalásáról Lackner nem szívesen írt, ezért maradhatott félbe a *Vita*. Véleményem szerint azonban ez utóbbi gondolatmenet semmiképpen sem indokolhatja a mű írásának megszakítását. A kor embere, és politikusa pragmatikusabban gondolkodott annál, mint amit feltételezünk róla.

Némethy Gergely hajdú-török-tatár serege ellen 1605-ben fegyvert fogott szinte az egész Dunántúl. Kivételt képezett ez alól Nádasdy Tamás és Hagymássy Kristóf. Előbbit a személyes sértettség vezette, míg utóbbi rokonságban állt a bihari nagyúrral. Arról sem szabad azonban megfeledkeznünk, hogy mind az Örökös Tartományok (alsó-ausztriai, stájer), mind a cseh rendek pénzt és katonát szavaztak meg Bocskai ellen. Majd tizenöt évvel később azonban alapvetően megváltozott a helyzet. A több, mint tíz éve fizetetlen végvári katonaság Bethlen mellé állt a Dunántúlon is, s velük együtt a főnemesség jelentős része (kivéve Eszterházy Miklóst), valamint az egyébként Alsó-Ausztriához ezer szállal kötődő Sopron is. Utóbbiakat a megváltozott nemzetközi politikai helyzet is erre sarkallta. Az erdélyi fejedelemmel a „mézeshetek” azonban csak a fehérhegyi csatáig, a cseh-osztrák-morva-sziléziai rendek vereségéig tartottak. Ezt követően visszaállt a régi rend, és Sopron is ismét II. Ferdinánd hűségére tért, még ha ennek komoly ára volt is. Lackner pályafutásának legjelentősebb eseményére pedig mindezek után került sor 1622-ben, amikor a Bethlentől visszaszerzett koronával Sopronban megtörtént a királynő koronázása. Ennek, valamint az országgyűlésnek az emlékére az uralkodó új címet adományozott a városnak, megerősítette és kibővítette privilégiumait, Lackner pedig birodalmi palotagrófi címet kapott.

Mindebből egyrészt megállapítható, hogy nem tombolt féktelen bosszúvágy a Habsburg udvarban a „botlók” ellen, hiszen ott is tisztában voltak azzal, hogy a soproni városvezetés döntését az átpártolással kapcsolatban kényszerhelyzet szülte (nem volt udvarhű őrség a városban). Másrészt Lacknert a két, Sopronban megtartott országgyűlés, valamint további polgármesterségeinek eredményei újra írásra sarkallhatták volna, mindezek lejegyzésében halála akadályozhatta meg véleményem szerint.

Szeretném felhívni a figyelmet egy általam szintén kérdésesnek vélt megállapításra. Lackner 1588–1589-ben katonai szolgálatot vállalt Felső-Magyarországon az ott állomásozó vértések között. Tóth Gergely arra következtet a szövegrészhez tartozó lábjegyzetben, hogy az ifjú vagy a sárgakabátos lovas lövészknél, vagy az úgynevezett „fekete” vagy „német” lovasoknál állt zsoldba. Véleményem szerint ez a felvetés hibás. Egyrészt a lovasság, elsősorban az utóbb említett csapatnem a korszakban döntően nemesi származásúakból, vagy tehetős patrícius családok (némelykor) kaland- és dicsőségvágyó sarjaiból állt, csak kíséretük tagjai, azaz a *Knechtek* származtak a közemberek közül. Lackner azonban csak 1600-ban kapott nemességet, mint ahogyan erre már korábban utaltam. Másrészt a *Vitában* olvasottak is azt erősítik meg, hogy a szerző nem szolgálhatott lovasok között, hiszen ő maga írja le, hogy „minthogy atyja a soproni föld akkori terméketlensége miatt nélkülözött, gyalogszerrel és szűkös útravalóval bocsátotta el fiát”. Lackner tehát ló nélkül érkezett Kassára, s kizárnám annak lehetőségét, hogy bárki is egy harchoz szoktatott mént vagy paripát vásárolt, vagy adott volna kölcsön neki. Akkor tehát hol szolgálhatott az ifjú? Kikre vonatkozik a vértés jelző? Véleményem szerint Lacknert a gyalogságnál, még hozzá a nehézfegyverzetű, úgynevezett duplazsoldosoknál vehették zsoldba, s ide is csak – feltételezésem szerint –, a felső-magyarországi német katonaságnál hitszónokként tevékenykedő bátyja, Johannes Carbo hathatós közbenjárására kerülhetett.

Apró kritikai megjegyzéseim ellenére is úgy vélem, hogy Tóth Gergely munkája nélkülözhetetlen azon kutatók és kutatások számára, amelyek a Magyar Királyság városi elitjével foglalkoznak. Munkája jó kiindulópontot jelent ahhoz, hogy komplex képet alkothassunk a 16. és 17. századi Sopron hatalmi struktúrájáról, döntéshozó mechanizmusáról, és mindennapjainak életéről, történéseiről is.

Bagi Zoltán Péter